

Õiguskantsler

Teie nr

Meie 05.10.2015 nr 7-4/150550/1504260

Julgeoleku tagamine paigutamisel

Austatud avaldaja

Pöördusite õiguskantsleri poole avaldusega, milles kaebasite Viru Vangla tegevusele Teie julgeoleku tagamisel seoses Teie paigutamisega.

Tutvunud Teie avalduse, Viru Vangla direktori vastusega ja selle lisadega, samuti asjaomase õiguskirjanduse ning kohtupraktikaga, ei saa õiguskantsler küllaldase kindlusega tuvastada, et Viru Vangla oleks rikkunud Teie õigusi Teie avalduses viidatud moel ja asjaoludel. Ka ei saa sedastada, et vangla ei ole Teie väidetavale julgeolekuprobleemile tähelepanu pööranud või et Teil ei ole olnud küllaldaselt võimalusi Teid väidetavalt ähvardavast ohust vanglateenistusele teada anda.

I Asjaolud ja menetluse käik

1. Pöördumises tõite näitena 2014. aasta detsembri lõpus ja 16.02.2015 toimunud intsidente, mille käigus saite väidetavalt kehavigastusi, sh peatraumasid, ninaluu murru, lahtiseid haavu jmt. Selgitasite, et Teile tekitatud vigastuste tagajärjel kannatate pideva peavalu ja ninakinnisuse all. Leidsite, et 16.02.2015 intsident on vahetult seotud Viru Vangla teabe- ja uurimisosakonna (TUO) peaspetsialisti [] otsustega, mis on Teie hinnangul seadnud otseselt ohtu Teie elu ja tervise. Nimelt paigutati Teie sõnul peaspetsialisti viidatud otsuste tulemusena Teid osakonda, kus viibisid Teie suhtes vaenulikult meelestatud kinnipeetavad, sh Teid rünnanud []. Teie hinnangul oli peaspetsialist teadlik Teie probleemidest teiste kinnipeetavatega, kuid ei võtnud ses osas midagi ette. Lisaks märkisite, et olete enne 16.02.2015 toimunud korduvalt palunud kohtumist peaspetsialistiga, soovides arutada Teie suhteid teiste kinnipeetavatega, kuid tulutult.

2. Samuti kirjeldasite, et 16.02.2015 Teie ja R. S. ning [] vahel toimunud intsidendis loeti süüdlaseks Teid ning määrati Teile 20-päevane kartserikaristus. Teid rünnanud kinnipeetavad väidetavalt karistada ei saanud. Selgitasite, et enne 16.02.2015 toimunut ei olnud Teil väidetavalt ühtegi distsiplinaarkaristust, osalesite aktiivselt rehabiliteerivates tegevustes, töotasite, kohtusite igapäevalaselt psühholoogiga ning järgisite kuulekalt vangla kodukorda. Teie sõnul kaotasite pärast kõnealust intsidenti töö, samuti võimaluse avavanglasse paigutamiseks, ennetähtaegselt

vabanemiseks jmt. Selgitasite, et peaspetsialist andis Teile kohe pärast intsidenti seletuskirja blanketi, kuid Te ei olnud võimeline Teile tekitatud kehavigastuste tõttu seda koheselt täitma. Niipea, kui tundsite end paremini, soovisite peaspetsialistiga kohtuda, kuid pole seda Teie sõnul õiguskantslerile avalduse kirjutamise ajaks, s.o ligi kaks kuud hiljem, teha saanud.

3. Viru Vangla direktor leidis õiguskantslerile saadetud vastuses, et Teie julgeolek Viru Vanglas ei ole ohustatum kui teistel kinnipeetavatel, pigem vastupidi, Teist enesest tuleneb oht teistele kinnipeetavatele ja seeläbi ka vangla julgeolekule.

4. Viru Vangla direktor selgitas, et vanglas toimus 16.02.2015 kella 19:55 paiku S8 eluhoone S8 eluosakonna õhtuse loenduse ajal, kambris nr [] Teie ja R. S. vahel füüsiline konflikt, mille käigus lõite üksteist korduvalt. Vaatamata sellele, et Teie ja R. S.-i ütlused toimunu kohta olid vastuolulised, tuvastas vangla, et konflikt sai alguse 15.02.2015, mille käigus mõlemad ähvardasite teineteist vägivallaga ning see päädis 16.02.2015 füüsilise konfliktiga, mille tulemusel saite mõlemad kehavigastusi.¹ Viru Vangla kohaldas kohe täiendavaid julgeolekuabinõusid ja paigutas Teid ja R. S.-i eraldi osakondadesse lukustatud kambritesse, sest vangla hinnangul ohustas teie mõlema tegevus vangla julgeolekut.

5. Kuivõrd Teie ja R. S.-i vahel toimus kaklus, milles olite mõlemad ühtviisi tegevad ja puudus konkreetne kannatanu, siis süüteomenetlust 16.02.2015 toimunud füüsilise konflikti kohta ei alustatud. Teie ja R. S.-i suhtes viidi läbi distsiplinaarmenetlus ning teid mõlemaid karistati distsiplinaarkorras vangistusseaduse (VangS) § 67 p 3 ja Viru Vangla kodukorra p 1.12.7 järgi toime pandud rikkumise eest 20 ööpäevaks kartserisse paigutamisega. Seega karistati distsiplinaarkaristusega ka R. S. ja Teie vastupidine väide ei vasta tõele. R. M. füüsilises konfliktis ei osalenud, mistõttu ei olnud Viru Vanglal alust alustada R. M. suhtes distsiplinaarmenetlust. Sündmuse uuesti läbi vaatamise käigus alustati R. M. suhtes 09.06.2015 kriminaalmenetlus KarS § 120 lg 1 tunnustel seoses ähvardamisega tekitada Teile laualajalaga tervisekahjustus.

6. Direktori sõnul ei ole vanglale laekunud Teilt ega teistelt kinnipeetavatel teavet, millest saaks järeldada, et olite või olete kaaskinnipeetavate poolt ohustatud. Teid paigutati 16.09.2014 S8 osakonda. TUO info põhjal ei ole Teil selles osakonnas paiknevate kinnipeetavatega probleeme esinenud. Suuliselt on Teiega ühes kambris paiknenud kinnipeetavad palunud end ümber paigutada teise kambrisse, kuna olete äkiline ning rahutu. Teid on kahel korral kriminaalkorras karistatud kaaskinnipeetava peksmise eest ja ühel korral võimuesindaja (vanglaametniku) solvamise eest. Vangistuse ajal on Teid distsiplinaarkorras karistatud korduvalt vanglaametniku korralduse eiramise, teise kinnipeetava suhtes vägivald kasutamise ja vanglaametniku suhtes agressiivselt käitumise eest. Viru Vangla hinnangul on Teie puhul tegemist konfliktse isikuga, kes võib käituda vägivaldselt ja agressiivselt ning tõenäosus, et võite kasutada kaaskinnipeetavate suhtes vägivalda, on suur.

7. 13.01.2015 paigutati Teiega ühte kambrisse R. S., kus te viibisite koos kuni 16.02.2015 füüsilise konflikti tekkimiseni. Kumbki teist ei ole ajavahemikul 13.01.2015-16.02.2015 avaldanud vanglateenistusele informatsiooni, mis oleks viidanud teie konfliktsetele suhetele.

¹ Direktor märkis vastuses, et olete pärast intsidenti korduvalt käinud arstide vastuvõtul: 17.02.2015 LOR Tõnis Pruleri vastuvõtul, kes diagnoosis Teil ninaluude kinnise murru ja suunas Teid Ida-Viru Kesksaiglasse; 17.02.2015 teostati Teile radioloogiline uuring; 19.02.2015 viibisite Ida-Viru Kesksaiglas LOR vastuvõtul; 27.03.2015 arst Reet Aadamsoo vastuvõtul, kes suunas Teid LOR vastuvõtule; 21.04.2015 LOR Tõnis Pruleri ja 28.04.2015 arsti Juta Kogani vastuvõtul. Seega, on Viru Vangla 16.02.2015 juhtunu järgselt tegelenud Teile ravi osutamisega ja suunanud Teid ravile ka Ida-Viru Kesksaiglasse.

Seetõttu ei olnud Viru Vangla hinnangul Teie julgeolek ohustatum kui teiste kinnipeetavate puhul.

8. Direktori edastatud info kohaselt olete vanglas viibimise ajal korduvalt vestelnud TUO peaspetsialistiga. Vestlused on toimunud 17.12.2014, 17.02.2015, 19.02.2015, 9.03.2015, 11.03.2015, 17.03.2015, 19.03.2015 ja 14.05.2015. 17.12.2014 toimunud vestlusel nõudsite samal päeval Teiega ühte kambrisse paigutatud kinnipeetava ümberpaigutamist subkultuurilistel põhjustel. Viru Vangla hinnangul peegeldab Teie arvamus, mille kohaselt Teile ei sobi Teile määratud kambrikaaslane, Teie tahet valida endale meeldivaid kambrikaaslasti lähtuvalt subkultuurilistest tõekspidamistest, mitte reaalselt julgeolekuohtu Teie suhtes. 17.02.2015 ja 19.02.2015 toimusid kohtumised TUO peaspetsialisti initsiatiivil ja olid seotud 16.02.2015 juhtumiga. Ühelgi kohtumisel ei ole Te väitnud, et Teie julgeolek on Viru Vanglas ohustatud. Teie suuliste sooviavalduste põhjal toimusid kohtumised TUO peaspetsialistiga 09.03.2015, 11.03.2015 ja 17.03.2015, s.o pärast 16.02.2015 toimunut. Ka nendel kohtumistel ei ole Te avaldanud asjaolusid, mis viitaksid, et Teie julgeolek on ohus.

9. Vastupidi, 14.05.2015 vestlusel TUO ametnikega olite negatiivselt meelestatud ning väitsite, et kui keegi kinnipeetavatest pöördub Teie poole Teile vastuvõetamatul viisil, siis ründate esimesena. Samuti väitsite, et R. S.-ga ja R. M.-ga kohtumisel lähete neile kohe kallale. Tulenevalt eeltoodust pidas vangla vajalikuks pikendada Teie suhtes julgeolekuabinõude kohaldamist, sest Teist tulenev oht pole möödunud.

II Õiguskantsleri seisukoht

10. Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) § 13 tagab isikule õiguse riigi ja seaduse kaitsele ning tõdeb, et seadus kaitseb igaühte riigivõimu omavoli eest. PS 14 kohaselt on põhiõiguste ja vabaduste tagamine ka täidesaatva võimu (sh vanglateenistuse) kohustus. PS § 16, § 18 ja § 28 tagavad isikule õiguse elule, tervise kaitsele ning õiguse olla inimväärselt koheldud. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) art 2 tagab isiku õiguse elule ja art 3 keelab isikute piinamise, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise.

11. VangS § 66 lg 1 kohaselt korraldatakse kinni peetavate isikute järelevalve vanglas viisil, mis tagab vangistusseaduse ja vangla sisekorraeeskirjade täitmise ja üldise julgeoleku vanglas. Eesti õiguses ei ole kinni peetavale isikule antud üldjuhul ulatuslikku võimalust valida, millises vanglas ja ka millises konkreetses kambris ja milliste kambrikaaslastega karistust või eelvangistust kanda. Samas ei või vanglateenistus isikut vanglas ühte või teise kambrisse paigutades tegutseda täiesti meelevaldselt ning eirata nt ilmset ohtu paigutatava isiku elule ja tervisele. Riigivõim on kohustatud ka selliste toimingute puhul, nagu seda on vanglasisene paigutamine, tagama isiku kõige olulisemate põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ning paigutamisel jälgima üldisi diskretsioonireegleid.² Riigikohus on tõdenud, et riik on isikult vabadust võttes kohustatud tagama tema tervise kaitse kui olulise väärtuse, millela ei ole võimalik paljude teiste põhiõiguste kasutamine.³

12. Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on EIÕK art 2 kontekstis sedastanud, et art 2 ei kohusta riigivõimu mitte ainult hoiduma isiku elu võtmisest, vaid ka võtma tarvitusele asjakohaseid meetmeid, et kaitsta nende võimu all olevate isikute elusid. Samas on EIK nentinud, et arvestades kaasaegses ühiskonnas korra tagamise keerukust, inimkäitumise ettearvamatus ja valikuid tegevuses, mida riigivõim peab tegema eelistuste ja ressursside osas, saab nimetatud

² RKHKo 19.02.2012, nr 3-3-1-76-11, pp 12-13.

³ RKHKo 21.04.2014, nr 3-3-1-17-14, p 14.

positiivse kohustuse toimeala tõlgendada vaid moel, mis ei sea riigivõimule võimatut või ebamõõdupärast ülesannet. Mitte iga väidetav oht elule ei tingi EIÕK artiklist 2 tulenevat kohustust võtta tarvitusele vahetuid meetmeid, et ohu realiseerumist vältida. Positiivse kohustuse tekkimiseks tuleb tuvastada, et riigivõim kõnealusel ajahetkel teadis või pidi teadma tegelikust ja vahetust ohust konkreetse tuvastatava isiku elule.⁴

13. Ehkki kinni peetaval isikul ei ole õigust valida vanglas talle meeldivat kambrit, kambrikaaslast või eluosakonda, on riigivõim siiski isikute paigutamisel seotud kohustusega tagada, et paigutamise eesmärgiks ei satuks ohtu kinni peetava isiku elu ja tervis ning seda ka seetõttu, et ta langeb teiste kinni peetavate isikute vägivalla või kiusamise ohvriks. Teisalt peab vanglateenistus paigutamisel arvesse võtma siiski vaid neid ohte, mida saab pidada küllaldaselt reaalseks ja vajadusel selleks ka ise teavet hankima. Kinni peetav isik peab omakorda tegema oma julgeoleku tagamisel mõistlikku koostööd vanglateenistusega – s.t kui isik teab konkreetset isikut või isikuid, kes tema julgeolekut ohustavad või ka muid ses kontekstis tähtsaid asjaolusid (nt vaenamise põhjust), siis võib olla riigivõimule keeruline ette heita tegevusetust julgeoleku tagamisel olukorras, kus kinni peetav isik sellisest ohust viivitamatult vanglateenistust ei teavita ja/või jätab osa teavet (nt isikute nimed, kes ja mis asjaoludel teda ohustavad) enda teada.

14. Mõistagi on põhjendamatu see, kui isik toob julgeolekuohu ettekäändeks, et saavutada mingeid oma eesmärke, mille teostamist konkreetset juhul õiguskord ei toeta (nt isik soovib viibida ühes kambri tuttavate, kuriteokaaslaste vms isikutega) ja millel ei ole seost isiku väidetud julgeolekuohuga.

15. Õiguskantsleri tegevuses on menetluslikult ühed kõige keerukamad just kaebused, milles isik väidab, et tema julgeolek kinnises asutuses on ohustatud. Sellisel juhul on objektiivse tõe tuvastamine õiguskantslerile ette nähtud menetluslike vahenditega tihti äärmiselt keerukas või pea võimatu ning kuna ainsateks tõenditeks on tihtipeale isikute ütlused, mis enamasti on vastukäivad, on raske tegeliku ohu määra tuvastada. Kogu situatsiooni komplitseerib sellistel juhtudel ka asjaolu, et erinevad isikud (nt kaebaja ise, teda väidetavalt ohustavad isikud, ametnikud) võivad omada tungivat huvi kujutada toimunut või toimuvat endale soodsas valguses. Nii võivad kinni peetavad isikud püüda varjata oma tegelikku huvi (nt esitatakse kaebus viitega julgeolekuprobleemile, ent tegelikult on soov saada võimalus kanda karistust ühe või teise isikule sobiva kaaslasena), samuti on keeruline isikut ohustavatelt subjektidelt oodata, et nad etteulatavalt mõnaksid huvi kaebajat vaenata.

16. Kõik see teeb keeruliseks nii vanglateenistusele isikute julgeolekuolukorra hindamise kui ka nt õiguskantsleril või kohtul vanglateenistuse tegevuse analüüsimise. Õiguskantsler nendib siiski, et reeglina peavad sellises olukorras olema kaalukad põhjused, miks mitte konkreetset juhul võtta tõsiselt riigiametniku või -ametnike väiteid, mis põhinevad eelduslikult vastavate ametialaste teadmiste abil kogutud infol. Seda iseäranis olukorras, kus võib pidada võimalikuks, et kaebaja väited on tema motiivide valguses küsitavad.

17. Tutvunud Teie pöördumise, vangla direktori esitatud põhjalike selgituste ja lisatud materjalidega, ei leidnud õiguskantsler kinnitust Teie väidetele, justkui vangla oli enne 16.02.2015 intsidenti teadlik Teid ohustada võivatest isikutest ning paigutas meelega Teid nende lähedusse. Ka nähtus materjalidest, et olite korduvalt kohtunud TUO ametnikega enne ja pärast intsidenti, kuigi oma pöördumises väitsite vastupidist.

⁴ EIK 27.11.2014 otsus Karsakova vs Venemaa, pp 46-47.

18. Kogutud teave ei veennud õiguskantslerit, et Teie julgeolek oli enne 16.02.2015 intsidenti ja on pärast seda olnud Viru Vanglas ohus. Seetõttu ei ole Teie õiguste rikkumise möönmine Teie avalduses viidatud moel ja asjaoludel paraku võimalik.

Lugupidamisega

Ülle Madise

Koopia: Viru Vangla